

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDARBEJDET AF

HARALD WEITEMEYER

II. BIND

FREDERIKSBORG AMT
KØBENHAVNS AMT
HOLBÆK AMT

KØBENHAVN 1920

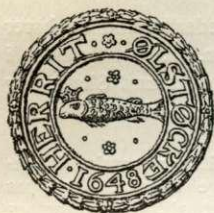
G. E. C. GADS FORLAG

(OSCAR GAD OG FREDERIK GAD)

I den anselige „Maglehøj“ nordligst paa Oppe-Sundby Mark er gjort et ejendommeligt Gravfund fra ældre Bronzealder Mod Ø. i Sognet har i Tilslutn. til Oldtidsmindesmærkerne under Sundbylille været i Række 2 Høje og 6 Dysser, men kun to af disse sidste, ved Spangegd., er delvis bevarede.

Ølstykke Herred.

Sognene: Snostrup. Ølstykke, Stenløse, Veksø, Slagslunde, Ganløse, Farum.

1648.

Dette Herred er det sydligste og det mindste i Frederiksborg Amt og omgives af Lyng-Kronb. og Lyng-Frd. Hrd., Roskilde Fjord og Københavns Amt (Sømme og Smørum Hrd.), fra hvilket det adskilles ved Værebros Aa. Dets største Udstrækning fra V. til Ø. er c. 22 km, fra N. til S. 9 km. Det er fattigt paa Skov og paa Søer. Jorderne er af meget god Beskaffenhed, især i den vestl. Del (11 Td. Ld. i Gnmst. paa 1 Td. Hrtk.), og næst Horns Hrd. er dette Herred det frugtbareste i Amtet. Det saml. Areal udgør 11415 ha (c. 114 km²), deraf Vandarealet 227 ha. Ager og Engs Hartkorn samt det halv. Skovskuldshrtk. udgjorde $\frac{1}{4}$ 1905: 1682 Td. Folketallet var $\frac{1}{2}$ 1916: 5764 (1801: 3484, 1850: 5524, 1880: 5949, 1901: 5432). Herredet danner i gejstl. Henseende eet Provsti sammen med Lyng-Frd. og Horns Hrd.

Ølstykke Herred hørte i Middelalderen til Østersyssel og hed oprindl. *Jurlunde*, senere *Jørlunde* Herred efter Jørlunde (Jørlunde) Sogn, og Græse Mølleaa dannede Herredets Nordgrænse; men da Ude- og Oppe-Sundby tillige med Jørlunde Sogn 1562 lagdes under Frdb. Amt, fik Herredet sit nuv. Navn. I 18. Aarh. hørte Slagslunde, Ganløse og Farum Sogne til Kbhvns. Amt, indtil hele Herredet samledes under Frdb. Amt ved Res. af $\frac{1}{4}$ 1800. Om Try Herred, der indbefattede de 3 Hrd. Jørlunde, Strø og Lyng, se p. 118.

Faa Egne i Landet kan paa et saa lille Fladerum opvise saa mange Stengrave fra Stenalderen som dette Hrd. Der vides i alt om henved 200, deraf c. 10 Jættestuer og 50 Langdysser; de fleste er dog forlængst sløjfede. Gunstige Bebyggelsesvilkaar maa saaledes i den yngre Stenalder Herredet have budt, især dets vestl. Halvdel, idet de 3 Sogne nærmest ud mod Fjorden rummer c. $\frac{2}{3}$ af Stengravene. Ogsaa paa Oldsagfund fra den yngre Stenalder er Egnen ganske rig. Men Stengravene betegner ikke den tidligste Bebyggelse her; nær Kysten er der truffet en Skaldyng fra ældre Stenalder. Ogsaa fra Metaltiden er der mange Minder. Ikke faa Gravhøje, sikkert hovedsagelig fra Bronzealderen, kendes navnlig i Stenløse, Farum og Ganløse S. Gravhøjene er dog mod Sædvane langt færre end Stengravene. Fra Jernalderen haves ligeledes adskillige Fund.

Litt: A. P. Andersen, Tryherred, i „Fra Frdb. A.“ 1909, der særlig beskriver Jørlunde Hrd. — Indberetn. til Nationalmus. om antikv. Undersøgelser, af S. Müller og E. Schiødt, 1875 (Manusk.).

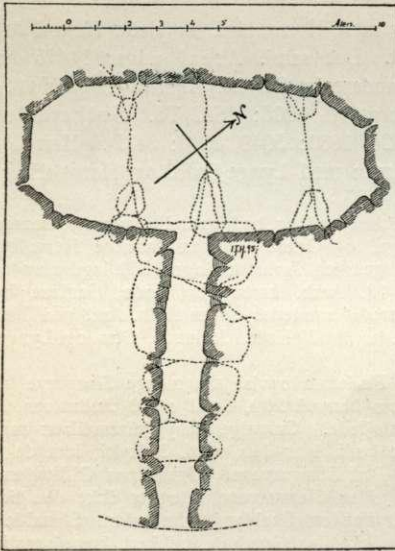
Snostrup Sogn omgives af Ølstykke S., Lyng-Frd. Hrd. (Jørlunde og Oppe-Sundby S.), Roskilde Fjord og Københavns Amt, hvor Værebros Aa danner Grænsen. Kirken ligger c. 6 km SØ. for Frederikssund og 19 km SV. for Hillerød. Jorderne er mulderede og især i Midten bakkede og højtliggende. Gennem Sognet gaar Landevejen fra Roskilde til Frederikssund og København-Frederikssund Banen.

Befolkning i 1916: 416 (1801: 313, 1850: 457, 1901: 432), boende i 90 Gaarde og Huse. Det saml. Hartk. (1905): 171 Td.; 30 Gaarde med 158 og 58 Huse med 13 Td. Hartk. samt 4 jordløse Hse. Ejdsk. (1916): 1335, deraf Jordv.: 836. Areal: 976 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 4 ha, Rug 105, Byg 119, Havre 110, Blands. til Modenhed 32, Kartoffler 65, Foderroer 63; Brak udgjorde 99 ha, Grønfoeder og Græsning 323, Tørvemoser 13, Skov $\frac{1}{2}$, Vandar. 2. Kreaturhold (1914): 195 Heste, 798 Stk. Hornkv. (deraf 405 Køer), 20 Geder, 39 Faar, 894 Svin.

I Sognet Byerne: *Snostrup* (1317 Snalstorp) med Kirke og Præstegd.; *Store-Rørbæk* (1322 Rørbek Maglæ) med Skole, Ml. og Brugsforen.; *Lille-Rørbæk*. — *Bakkegd.* (11,5 Td. H.).

Snostrup S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Frederikssund og hører under Retskr. Frederikssund m. m., Politikr. Frederikssund m. m. (Politimester i Frederiksværk), Frdb. Amtstuedistr., Jægerspris Lægekr., Frederikssund Skatte- og Skyldkr., Amtets 3. Folketingsvalgkr., 2. Forligskr. og 1. Udskrivningskr. 119. Lægd. Kirken ejes af Sognet.

Grundplan af Møllehøj.
(Efter Arkitekt E. Schiødtes Opmaaling.)

3 tæt sammenliggende Langdysser, af hvilke den midterste og bedst bevarede, med 2 Kamre og store Randsten, er fredlyst. Ogsaa en Langdysser, *Londyssen*, og et fritstaaende Dyssekammer, begge paa L.-Rørbæk Marker nær Kysten, er fredlyste. Adskillige andre Stengrave vides sløjfede. (Ann. f. n. Oldk. 1838-39 p. 341).

Ølstykke Sogn omgives af Snostrup, Stenløse og Slagslunde S., Lyng-Frdb. Hrd. (Jørlunde S.) og Kbhvns. Amt, mod hvilket Værebro Aa danner Grænsen. Kirken ligger c. 11 km SØ. for Frederikssund og c. 19 km SV. for Hillerød. Fra

Kirken er en lille romansk Kampstensbygn. med lige afsluttet Kor; paa Skibets Nordside et glt. Vindue og en rundbuet tilmuret Dør med Bue af tilhugne Kalksten. I gotisk Tid er Skibet forlænget mod V., og der tilhøjedes et Taarn og Vaabenhus med Kamgavle, alt af røde Munkesten; ligeledes blev ret tidlig indbygget Hvælvinger. Triumfbuen har sin oprindl. halvrunde Form med rigt profil. Kragsten. Alterbillede (1842) af Eckersberg: Christus med Maria Magdalene; Prædikestol fra Chr. IV's Tid; Granitfont; Brudstykker af Kalkmalerier (M. Petersen, Kalkmal. p. 104). I en Niche paa Skibets Nordvæg en gl. udskaaren Christusfigur; paa Korets Nordvæg et stort Maleri af Præsten Peder Johansen Hovi, † 1679, og Hustru Margr. Simonsd., med tilhørende Ligsten. Desuden Mindetavler over Provst Laur. Hansson Ostrup, † 1614, og Præsten Peder Rasmus Stage, † 1757.

I Skellet mel. St.-Rørbæk og Udlejre Marker ligger den fredlyste Gravhøj *Møllehøj*, omsluttende en i Slutn. af 18. Aarh. udgravet meget anseelig Jættestue med et 6,7 m langt, indtil 2,9 m bredt og 1,9 m højt Kammer. Ikke langt derfra er og har der været fl. Oldtidsminder, deribl. den 4 m høje *Stenshøj*. S. for St.-Rørbæk findes

Maglehøj ved Ølstykke (36 m) er der vid Udsigt. Ved Værebros ligger Frodebjerg. Ølstykke Mose N. for Stationen er delvis bevokset med Birk og Lyng og er en Slags Folkepark især for Stationsbyen. Jorderne er overvejende af god Beskaffenhed. Gennem Sognet gaar Landeveje fra Roskilde til Frederikssund og Hillerød, og fra Kbhvn. til Frederikssund, samt Kbhvn.-Frederikssund Banen.

Befolkning i 1916: 983 (1801: 504, 1850: 782, 1901: 878), boende i 226 Gaarde og Huse. Det saml. Hartk. (1905): 326 Td.; 59 Gaarde med 305 og 113 Huse med 21 Td. Hartk. samt 7 jordløse Huse Ejds. (1916): 3072, deraf Jordv.: 1722. Areal: 1785 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 36 ha, Rug 174, Byg 229, Havre 197. Blands. til Modenhed 41, Kartofler 82, Foderroer 150; Brak udgjorde 147 ha, Grønfoder og Græsning 507, Haver o. l. 29, Tørvemoser 84, Skov 7, Vandar. 7. Kreaturhold (1914): 433 Heste, 1542 Stk. Hornkv. (deraf 878 Køer), 47 Geder, 61 Faar, 1954 Svin.

I Sognet Byerne: *Ølstykke* (c. 1370 Ølstikkæ) med Kirke, Præstegd. og Skole (foruden den gl. fra 1721 en nyopf. Skole fra 1901), Ml., Lervarefabrik, Bryggeri og Vandværk; *Udlejre* (1388 Wtlærdhe) med Andelsmejeri (Langager); paa Udlejre Grund ligger *Ølstykke Jærnbanestation*. Stationsbyen — 1916: 74 Huse og 296 Indb. (1906: 169) — hvoraf den nordl. Del i Jørlunde S., har Kro, Brugsforen., Cementstøberi, Maskinfabr., Vandværk, Elektricitetsværk og Markedsplads (4 aarl. Markeder med Heste og Kreaturer); *Svedstrup* (c. 1370 Swersthorp) med Skole; paa *Ølstykke Lyng* en Tørvfabrik.

Større Gaarde: *Toftegd.* (15,5 Td. H., Ejds. 100, Jordv. 72; 80 ha, deraf Ager 71, Eng 4, Mose 3); *Kildeholm* (16,5 Td. H., Ejds. 120, Jordv. 81; 82 ha, deraf Ager 76, Mose 4, 1 Hus); En Gd. i Udlejre (12 Td. H., Ejds. 70, Jordv. 53; 61 ha, deraf Ager 52, Mose 7). *Ny-Toftegt 1.* med Stutteri, Frdb. Amts Hesteopdrætningsanstalt, en Fortsættelse af det gl. Stutteri paa Hillerødsholm (Frederiksborg-avlen), opr. 1905 af et Interessentselsk. med Tilskud fra Staten. Endv. *Kærgd., Lynggd., Udlejregd., Karmsten* og *Stagsager*.

Ølstykke S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Frederikssund og hører under Retskr. Frederikssund m. m., Politikr. Frederikssund m. m. (Politimester i Frederiksværk), Frdb. Amtstuedistr., Jægerspris Lægekr., Frederikssund Skatte- og Skyldkr., Amtets 3. Folketingsvalgkr., 2. Forligskr. og 1. Udskrivningskr.' 118. Lægd. Kirken er selvejende.

Kirken er en romansk Kampestensbygning med lige afsluttet Kor. Paa Nordsiden findes et oprindl. Parti med tilmuret, rundbuet Vindue. Den ældre Kirkes Skib er endnu i Middelalderens forlængelse i hele sin Bredde mod Ø. med Munkesten, ligesom Sakristiet og Vaabehuset er tilføjede med samme Materiale. Til forskellige Tider i Middelalderen indbyggedes Hvælvinger. I den nyeste Tid er et Taarn opf. i St. for det gamle (nedbrudt 1867), der sikkert har været fra romansk Tid. Den rigt udsk., maledede og forgyldte Altertavle bærer Aarst. 1654 (Midpartiet indeholder i fritstaaende Figurer Christus paa Korset, Opstandelsen, Himmelfarten m. m.); Prædikestolen er et Højrenæssancearbejde; romansk Granitdøbefont. Paa Korets Sydveg en Marmortavle over Præsten Sebastian Calundborg, † 1694, og paa nordre Væg en Marmortavle over Præsten Joachim Fridr. Zarth, † 1769.

Udlejre er af H. V. Clausen blevet anset for det sagnhistoriske Lejre (se Aarb. f. nord. Oldk. 1916).

Især paa Udlejre og Svedstrup Marker har der endnu i Beg. af 19. Aarh. været ad-

skillige Stengrave, men næsten alle er nu ødelagte eller sløjfede. *Harpagers Høj*, nordl. under Udlejre, indeholder formentlig en Jættestue. Bl. de faa endnu bevarede Gravhøje nævnes *Hængehøj* ved Udlejre, *Tinghøj* S. for Svedstrup og den anselige, men i det Ydre noget omdannede, fredlyste *Maglehøj* umiddelbart ved Ølstykke. Lige N. for Værebros Aa og Broen over denne ligger *Frødebjerg*, en naturlig langstrakt Banke, som i mange Aar har været benyttet som Grusgrav. Sagnet vil gøre den til Kong Frodes Gravhøj, og man vil mindes, at der har staaet en Stendyssel ovenpaa Banken. Saxo fortæller, at Stormændene i tre Aar førte Kongens balsamerede Lig om med sig i en Bærestol, da de frygtede for, at Efterretningen om hans Død skulde bringe de undertvungne Lande til Frafald, hvorefter de, da hans Død ikke længer kunde skjules, begravede ham her ved Værebros (=: Broen over Væraa). Stendyssen paa Banken skal i 17. Aarh. være bleven benyttet til at istandsætte Broen med; men ogsaa denne Bro er gaaet til Grunde; Stenene, der laa i Aaen, er blevene undersøgte i 19. Aarh., idet man naivt ledte efter Runer paa dem; man ønskede at finde det Kvad over den afdøde Konge, der skaffede Hjarne Skjald Tronen efter ham. (Ann. f. n. Oldk. 1838-39 p. 341). — Ved Værebros sejrede Kong Niels 1133 over Erik Emune.

Stenløse Sogn (*St.-Veksø Km.*) omgives af Annekset Veksø, Ganløse, Slagslunde og Ølstykke S. samt Kbhvns. Amt, mod hvilket Værebros Aa med side Engstrækninger danner Grænsen. Kirken ligger c. 19 km S. for Hillerød og 11 km SØ. for Frederikssund. Egnen er noget bakket og skovløs, Jorderne ret gode; paa enkelte Steder forekommer Skrivekridt. I Sognet den lille Fugle Sø. Sognet gennemskæres af Kbhvn.-Frederikssund Landevej og Jærnbane.

Befolkning i 1916: 1246 (1801: 846, 1850: 1355. 1901: 1207), boende i 289 Gaarde og Huse. Det saml. Hartk. (1905): 428 Td.; 99 Gaarde med 395 og 138 Hse med 33 Td. Hartk. Ejds. (1916): 3733, deraf Jordv.: 2209. Areal: 2356 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 17 ha, Rug 252, Byg 267, Havre 280, Blands. til Modenhed 95, Kartofler 123, Foderroer 163; Brak udgjorde 234 ha, Grøntfoder og Græsning 728, Haver o. l. 33, Tørvemoser 69, Skov 5, Vandar. 10. Kreaturhold (1914): 458 Heste, 1808 Stk. Hornkv. (deraf 1058 Køer), 53 Geder, 134 Faar, 2861 Svin.

I Sognet Byerne: *Stenløse* (1260 Stenløsemaglø) med Kirke, Præstegd., Skole, Forskole (opf. 1912), Stenløse Enkesæde (for en Præste- eller Lærerenke af Sjæll. Stift, opr. af Skolelærer Melchior i Stenløse 1801), Ml., Andelsmejeri (Bastbro), Gæstgivergd., Kro, Købmandshdl., Kalkværk og Jærnbanchpl.; *Stenlille* (1405 Stenløselidlø) med Skole (opf. 1901); *Søsund* med Skole, Kbmdshdl. og Elektricitetsværk; *Søsund Østersø*, Huse. Gde: *Pudebjærg*, *Garbogd*.

Stenløse S., een Sognekommune med Annekset, har Tingsted i Frederikssund og hører under Retskr. Frederikssund m. m., Politikr. Frederikssund m. m. (Politimester i Frederiksværk), Frdb. Amtstuedistr., Jægerspris Lægekr., Frederikssund Skatte- og Skyldkr., Amtets 3. Folketingsvalgkr., 1. Forligskr. og 1. Udskrivningskr. 115. Lægd (Stenløse) og 116. Lægd (Søsund). Kirken ejes af Tiendejeren.

Kirken er en romansk Kampestensbyggn., af hvis Enkeltheder kan fremhæves den smukke rundbuede Norddør. I den senere Middelalder er Skibet forlænget mod Ø.,

afsluttet med en flad Gavlf, samt dækket med Hvælvinger i Spidsbuestil; over Hvælv. Kalkmalerispor. Taarn og Vaabenhus er tilbyggede; i nyere Tid er kommet en Tilbygning til paa Nordsiden. Altertavlen er et meget anseligt Snitværksarbejde fra 1663 (Nadverens Indstift., Korsfæstelsen, Opstandelsen m. m.); smukt udsk. Alterbordspanel fra 1611 med Malerier af Dyder og Evangelisterne; Prædikestol fra 1595. Paa Korets Sydvæg en Marmortavle over Joh. Windefontanus (Windekilde), Præst, † 1711. I Tilbygningen en Trætavle til Minde om en stor Brand i Stenløse By 1747.

Et *Skt. Mortens Kapel* i Stenløse fik Kansler Anders Barby 1550 kgl. Tilladelse til at nedbryde og anvende Materialet til Bygningsbrug (D. Mag. 4. R. IV p. 238).

Største Delen af de c. 40 Stengrave og mindst ligesaa mange Gravhøje, der kendes, er nu sløjfet; bl. de faa endnu mere eller mindre velbevarede Stengrave er et Dyssekammer under Søsøm fredlyst.

Veksø [Viksø] **Sogn** (*Stenløse-V. Km.*), Anneks til Stenløse, omgives af dette og Kbhvns. Amt, fra hvilket det skilles ved Værebros Aa. Kirken ligger c. 20 km S. for Hillerød og 15 km SØ. for Frederikssund. Terrænet er stortformet, bakket, nøgent; Jorderne er ganske gode. Mod S. den lille Løjet Sø (Hove Sø) nær Værebros Aa, og langs Aaen brede, side Engstrækninger. Sognet gennemskæres af Kbh.-Frederikssund Landevej og Jærnbane; Landevejsbroen over Værebros Aa hedder Snydebro.

Befolkning i 1916: 389 (1801: 248, 1850: 351, 1901: 378), boende i 84 Gaarde og Huse. Det saml. Hartk. (1905): 125 Td.; 18 Gaarde med 117 og 57 Huse med 8 Td. Hartk. Ejdsk. (1916): 1444, deraf Jordv.: 913. Areal: 782 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 2 ha, Rug 65, Byg 77, Havre 74, Blands. til Modenhed 27, Kartofler 24, Foderroer 45; Brak udgjorde 56 ha, Grønfoder og Græsning 307, Tørvemoser 34, Skov 2, Vandar. 24. Kreaturhold (1914): 131 Heste, 588 Stk. Hornkv. (deraf 354 Køer), 12 Geder, 8 Faar, 419 Svin.

I Sognet Byen *Veksø* (c. 1370 Viksyø) med Kirke, Skole, Kro, Kbmshdl., Vandværk (anl. 1903), Markedsplads (2 aarl. Markeder med Heste og Kreaturer) og Jærnbane. („Viksø“). — Større Gaarde: *Veksø Anneksgd.* (12.6 Td. H., Ejdsk. 140, Jordv. 120; 79 ha, deraf Ager 59, Eng 7, Mose 13; paa Mosen industriel Tørvfabrikation). Kbhvns. Kommune har i nyeste Tid købt *Egedal* og *Maglehøj*, Gde., den sidste 1918.

Veksø S., een Sognekommune med Hovedsognet, har Tingsted s. Sted og hører under de s. Kredse som dette samt under 1. Udskrivningskr. 117. Lægd. Kirken ejes af Tiendejeren.

Kirken var en lille romansk Kampestensbygning med Kor og Korrunding; men i ny Tid er de to sidste Bygningsdele nedbrudte, og der er opf. en direkte til Skibet stødende Apsis af røde Sten. Det meget lave Taarn og Vaabenhuset er sentmiddelalderlige Tilbygninger af røde Sten. Skibet har fladt Loft, Taarnet er hvælvet. Altertavlen er et Maleri af Schleisner: Kristus, i en Renæssanceramme; Prædikestol fra Chr. IV's Tid; romansk Granitdøbefont. Den store Klokke fra 1555 har en mærkelig Indskr. vedr. Johan v. Münchhausen, Biskop i Kurland og Administrator for Øsel 1541-59 (se Uldall, Kirkekl. p. 308).

Ved Veksø har ligget en Herregaard („Veksø Slot“), der i Dronn. Margrethes Tid tilhørte Hr. Bo Dyre. Hans Datter Christine ægtede Hr. Evert Moltke, der skrev sig til „Vegsø“. Dette Ægtepars Datter Eline bragte Gaarden til sin Ægtefælle, Hr. Fr. Wardenberg, som solgte den til Follert van Knope, hvis Enke Birgitte Bondesd. Thott ægtede Johan Oxe, som 1451 ejede Veksø, men før 1459 havde solgt den til Chr. I. I en Beretn. fra 1875 omtales en flad, aflang Banke, „Veksøholm“, nær ved den nuv. Bred af Løjet Sø, hvor der er fundet Munkesten og i Bankens Rand ud mod Søen svært Pæleværk.

Paa den høje Bakkeflade *Hulehøj* NV. for Veksø har der været nogle Oldtidsmindesmærker. En Jættestue med et 5,8 m langt Kammer er undersøgt af Nationalmuseet. Ogsaa andetsteds i Sognet kendes Oldtidsminder; paa en Bakketop nær ved Løjet Sø ligger en velbevaret stor Gravhøj.

Litt.: E. Carstensen, Vigsø Sogns Hist., Kbh. 1884.

Slagslunde Sogn (*Sl.-Ganløse Km.*) omgives af Annekset Ganløse, Stenløse og Ølstykke S. samt Lyng-Frd. Hrd. (Jørlunde og Uggeløse S.). Kirken ligger c. 15 km S. for Hillerød og 11 km SØ. for Frederikssund. Mod N. ved Bure Sø Slagslunde Skov (2. Frdb. Skovdistr.), kendt for sine to Hængebøge. Landskabet er især inde mel. Skovene meget bakket med dybe Dalsænkninger imellem. Fra Kirken og Klokketilbakkerne vid Udsigt. Jorderne er lerede og ret frugtbare.

Befolkning i 1916: 352 (1801: 360, 1850: 485, 1901: 365), boende i 90 Gaarde og Huse. Det saml. **Hartk.** (1905): 127 Td.; 29 Gaarde med 103 og 70 Huse med 17 Td. Hartk. samt 4 jordløse Hse. **Ejds.** (1916): 934, deraf Jordv.: 489. **Areal:** 974 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 6 ha, Rug 76, Byg 109, Havre 93, Blands. til Modenhed 23, Kartofler 40, Foderroer 62; Brak udgjorde 81 ha, Grønfoder og Græsning 202, Tørvemoser 20, Skov 227, ubenytt. 5, Vandar. 3. **Kreaturhold** (1914): 152 Heste, 535 Stk. Hornkv. (deraf 299 Køer), 19 Geder, 26 Faar, 671 Svin.

I Sognet Byen *Slagslunde* (c. 1370 Slarslunde) med Kirke, Præstegd., Skole og Forsamlingshus (1904), *Slagslunde Overdrev*, Huse. *Helledeshus*, Skovfogedbolig.

Slagslunde S., een Sognekommune med Annekset, har Tingsted i Hillerød og hører under Retskr. Hillerød m. m., Politikr. Hillerød m. m., Frdb. Amtstuedistr., Frederiksborg Lægekr., Frederikssund Skattekr., Ølstykke Skyldkr., Amtets 3. Folketingsvalgkr., 1. Forligskr. og 1. Udskrivningskr.' 113. Lægd. Kirken ejes af Staten.

Kirken, paa et Bakkedrag, bestaar af Skib, Taarn, Vaabenhus mod S. og en nyere, større Tilbygning mod N. Af den oprindl. romanske Kampestenskirke er kun Murene i Skibet bevarede; det uanselige Taarn og Vaabenhuset er sentmiddelalderlige af røde Mursten (i Kirkens Synsprotokol siges, at Kirken er opf. 1422, formentlig en Ombygning); Tilbygningen paa Nordsiden er fra 1800, Koret, Taarnopgang og Taggavle paa Taarn og Vaabenhus fra den nyeste Tid; Koret har fladt Loft, Skibet Hvalvinger. Altertavlen er et Maleri af Eckersbergs Skole: Maria med Jesusbarnet; romansk Granitdøbefont; Prædikestolen er et Højrenæssancearbejde fra c. 1600.

I Slagslunde har ligget en Hovedgaard, der 1388 beboedes af Torbjørn Gundersen, 1439 af Thyge Eriksen, men 1460-86 af en velbaaren Mand Jens Wiliomsen og derefter af Væbneren Erik Tygesen, hvis Vaaben var to Hummerkløer. Gaarden tilhørte dog alt tidligere Roskilde Bispestol, saa at de her nævnte Beboere vistnok kun har haft den i Forlening; 1516 havde Oluf Skinkel Slagslunde Len, som han beholdt, efter at det 1536 var blevet Krongods. Han efterfulgtes 1556 af Kongens Køgemester Albert Muus; men efter denne Tid ophørte Slagslunde at være et selvstændigt Len. (Se „Fra Frdb. A.“ 1909 p. 98).

Ved Foden af Klokketilbakkerne syd. Affald findes en Kilde, som fordum ansaas for hellig.

I Slagslunde Skov findes 3 forstyrrede Stenaldersgrave, deribl. *Mørkedysen* med et Kammer, hvori 2 mægtige Sidesten. Paa Slagslunde Marker findes Rester af enkelte Langdysser; andre Dysser samt enkelte Gravhøje i Sognet vides sløjfede.

Ganløse Sogn (*Slagslunde-G. Km.*), Anneks til Slagslunde, omgives af dette, Stenløse og Farum S. samt Lyng-Frd. Hrd. (Uggeløse S.) og Kbhvns. Amt.

Kirken ligger c. 15 km S. for Hillerød og ligesaa langt SØ. for Frederikssund. Sognet er, undt. paa en kort Strækning mod NV., paa alle Sider omgivet af smaa Aaløb, mange Steder ledsagede af lave Eng- og Mosestrækninger, især mod S. ved den udtørrede Borup Sø; i Midten er det højtliggende og bakket (Hundshøj, N. for Ganløse By, med vid Udsigt). C. $\frac{1}{4}$ er dækket med Skov, Ganløse Ore og Ganløse Eget (2. Frdb. Skovdistr.).

Befolkning i 1916: 1002 (1801: 607, 1850: 981, 1901: 964), boende i 237 Gaarde og Huse. Det saml. Hartk. (1905): 264 Td.; 57 Gaarde med 238 og 136 Huse med 26 Td. Hartk. samt 15 jordløse Hse. Ejdsrk. (1916): 2737, deraf Jordv.: 1496. Areal: 2382 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 12 ha, Rug 183, Byg 248, Havre 221, Blands. til Modenhed 38, Kartoffler 83, Foderroer 121; Brak udgjorde 145 ha, Grønfoder og Græsning 631, Haver o. l. 21, Tørvemoser 32, Skov 576, ubenytt. 4, Vandar. 11. Kreaturhold (1914): 347 Heste, 1354 Stk. Hornkv. (deraf 824 Køer), 52 Geder, 56 Faar, 1313 Svin.

I Sognet Byerne: *Ganløse* (c. 1370 Galløsæ) med Kirke, Skole, Kro, Ml. og Andelsmejeriet Damvad (den tidl. Arbejdsanstalt for Slagslunde-Ganløse, Stenløse-Veksø, Farum og Lyng-Uggeløse er nedlagt 1895); *Knardrup* (1250 Knarræthorp) med Skole. Desuden Samlinger af Gde og Hse: *Ganløse Bund*, *Nyvang* med Skole (opf. 1901), *Ganløse Mørke*, *Hessel* (Hæslet), *Sortemose* Hse og *Ganløse Orne* med Skovfogedbl. (*Maglehus*). — *Knardrupgd.* (henved 10 Td. H.), *Bogøgd.*

Ganløse S., een Sognekommune med Hovedsognet, har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som dette samt l. Udskrivningskr. 114. Lægd. Kirken tilhører Universitetet.

Kirken er en romansk Kampestensbygn., der i nyere Tid har faaet en ydre Murstensbeklædning. Ejendommelig er den lille slanke Alterrunding i Korets Østmur, der flankeres af Søjler med Tærningkapitæler. Senere har Kirken faaet et Taarn (1583) og en Tilbygning, hvori Vaabenhush, paa Nordsiden (1634, hvilket Aarst. staar paa en Sandstensplade med Universitetets Vaaben). Altertavlen, i en Ramme af godt Renæssancearbejde, er et Maleri af Roed, Prædikestolen et Snitværksarbejde fra 1624 (under Lydhimlen Universitetets Vaaben og en Indskr., som fortæller, at den er udf. under Thomas Finckes Rektorat); romansk Granitfont. I Skibet Ligsten over Ifver Pedersen, † 1637, og Søn Henrich Ifversen, † 1629.

S. for Kirkesøens vestl. Del laa *Knardrup Kloster*. Oprindl. var her en Gaard tilh. Ebbe Skjalmsen, senere Sune Ebbesen, Ebbe Sunesen og vistnok Peder Ebbesen. Den kom derefter under Kronen som Kongsgaard (1308 udstedte Erik Mened et Brev derfra), men omdannedes 1326 af Chr. II til et Kloster for Cisterciensere, alm. kaldet „monasterium regalis curie in Knarrethorp“. Det var indviet til Jfr. Maria og befolkedes med Munke fra Sorø. Hurtig gik det dog tilbage for det. Barnum Eriksen til Skarsholm udjog allerede Efteraar 1326 Abbeden og Munkene, og efter hans Død tog Enken og Ingvar Hjort Klosteret i Besiddelse, medens Lægfolk tilranede sig Søsøm og andet af dets Jordegods. Munkene klagede til Paven, som 1329 paabød 3 Mænd fra Lübeck Stift at undersøge Sagen. Dommen faldt ud til Munkenes Fordel, men først 1343 sendte Sorø Kl. anden Gang Munke til Kn., og stort før traadte det vel ikke ret i Virksomhed igen (1339 var dog Abbeden og en Munk fra Kn. til Stede i Sorø Kl.). Dets Tilværelse var dog længe utryk, fordi, som det hed, alle Rettens nødvendige Former ikke var iagttagne ved dets Oprettelse. Abbeden bad derfor 1403 Paven om at stadfæste Klosteret paany, men denne turde det ikke uden videre og paabød Roskildebispen at undersøge Sagen.

Tid efter anden erhvervede Kn. en Del Ejendomme, især i Nordsjæll., men ogsaa i Kbhvn. o. a. St.; Ganløse Kirke hørte under det. I Testam. betænkttes det af og til, saaledes 1398, 1503 og 1529. Ved Reformationen ophævedes det og overlodes af Kongen vistnok 1537 til Kbhvns. Universitet, som derefter havde en Foged paa Gaarden. Under Pesten i Kbhvn. i 1546 flyttede flere Professorer herud. 1561 kom Gaard og Gods undt. bl. a. Ganløse Kirke i Kronens Eje, idet Fr. II for at afrunde sine Jagtdistrikter i Nordsjæll. tilbyttede sig det fra Universitetet for bl. a. Skt. Klare Kloster i Roskilde. Senere er Kn. Kloster helt forsvundet, og den nuv. Knardrupgd. dækker dets Tomt, men der er opløjet Munkesten og truffet Grundmur og Grave. (V. Christensen, Kn. Klosters Hist., i „Fra Frdb. A.“ 1914).

Fru Ingefred, Hr. Peder Jensens Datter, kaldet Fru Ingefred af Galløse, nævnes 1337. — I Ganløse Ores sydvestl. Del findes et ejendommeligt Jordværk: en rund Forhøjning, hvoraf en ydre Ring el. Vold er afskaaret ved en smal Grav, der sikkert har gaaet helt rundt, men nu har Hesteskoform. Muligt har der staaet et lille befæstet Træudkigstårn paa Midtfladen, der er c. 5 m i Diam.; Anlægget synes for lille og lavt til at være et Voldsted.

Et Par Langdysser, en Runddysser og enkelte mere el. mindre forstyrrede Stenalders-mindesmærker findes i Ganløse Eget. Ogsaa Ganløse Ore indeholder nogle, til Dels stærkt ødelagte Mindesmærker fra Stenalderen. Af de faa Dysser, der kendes andetsteds, er en Ø. for Ganløse fredlyst, ligesom de 3 eneste endnu velbevarede Gravhøje i Sognet, paa en Mark SØ. for Ganløse.

Farum Sogn omgives af Annekset Værløse i Kbhvns. Amt, hvor Grænsen dannes af Fiskebæk og Farum Sø, 112 ha (der helt hører til Sognet), Ganløse S., Lyng-Frdb. Hrd. (Uggeløse og Lyng S.), Lyng-Kronb. Hrd. (Bløvstrød og Birkerød S.) samt Fure Sø. Kirken ligger c. 20 km NV. for Kbhvn. og 15 km S. for Hillerød. Farum Sø med de omgivende Skove præges af en ejendommelig, sjælden Naturskønhed. Farumgaardsskov (c. 18 ha) har med sine høje Lindealleer noget Præg af en Park; Farum Lillevang (under 2. Frdb. Skovdistr.) og en Del af Høveltevang ligger i Sognet. Aadalen V. for Farum Sø, der forbinder Søen med Bure- og Badstrup Søer, er af stor Skønhed med de stejle, skovklædte Brinker og mange Moser. Jorderne er mod N. temmelig højtliggende og middelgode. Gennem Sognet gaar Landevejen Kbhvn.-Lyng-Frederikssund og Kbhvn.-Slangerup Banen.

Befolkning i 1916: 1376 (1801: 606, 1850: 1113, 1901: 1208), boende i 262 Gaarde og Huse. Det saml. Hartk. (1905): 241 Td.; 60 Gaarde med 221 og 131 Huse med 20 Td. Hartk. samt 6 jordløse Huse. Ejds. (1916): 4930, deraf Jordv.: 2008. Areal: 2160 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 18 ha, Rug 188, Byg 183, Havre 216, Blands. til Modenhed 83, Kartoffler 95, Foderroer 178; Brak udgjorde 143 ha, Grønfoder og Græsning 479, Haver o. l. 62, Tørvemoser 31, Skov 212, ubenytt. 4, Vandar. 170. Kreaturhold (1914): 360 Heste, 1319 Stk. Hornkv. (deraf 773 Køer), 16 Geder, 51 Faar, 897 Svin.

I Sognet Byer ne: *Farum* (c. 1370 Farum) — 1916: 119 Gde og Hse og 600 Indb. (1911: 616 med flg. Erhverv: Landbr. 144, Haandv. 181, Handel 69, Transport 43) — med Kirke, Præstegd., Skole m. Forskole, Privatskole, Kursus, Apotek, Ml., Kro, 2 Hoteller, Savværk, Mejeri (Hvilebæk), Asyl, Købmdshdr., Slangerup-Banens Oplands Bank, opr. 1906, nu Filial af Landmandsbanken, Politistation, Markedsplads (2 aarl. Markeder, Heste og Kreaturer), Elektricitet fra Nordsjæll. Elektricitetsværk fra

1913, Jærnbanest. og AnlØbssted for Baadarten paa Fure SØ; *Bregnerød* (c. 1370 Bræghenruth) med Skoler, Lervarefabr. og Kro (tilh. Gaarden *Frederiksminde*); *Stavnsholt* (c. 1370 Stafnsholtæ) med Skole (mel. Stavnsholt og Bregnerød), Mejeri og Kbmshdl. Saml. af Gde og Hse: *Farum Overdrev*, *Bregnerød Overdrev*, *Stavnsholt Overdrev*. — *Farumgd.* (1916: 13,4 Td. H., Ejds. 106, Jordv. 83, 105 ha, nu er Gaarden, hvorunder Farum SØ har hørt, under Udstykning). I Farum Lillevang Skovriderbl. for 2. Frdb. Skovdistr.; *Fiskebæk Hotel* (c. 1370 Fiskebek), et meget søgt Udflugtssted.

Farum S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Hillerød og hører under Retskr. Hillerød m. m., Politikr. Hillerød m. m., Frdb. Amtstuedistr., Frdb. Lægekr., Frederikssund Skattekr., Ølstykke Skyldkr., Amtets 3. Folketingsvalgkr., 1. Forligskr. og 1. Udskrivningskr.' 112. Lægd. Kirken ejes af Staten.

Kirken er en romansk Kampestensbygn. med Kor og Korrunding; Fraadsten er dog benyttet til Hjørnekvadere og omkr. Vinduerne, af hvilke fremhæves et lille cirkelrundt Vindue paa Korrundingen. I ret tidlig gotisk Tid fik Kirken et Vaabenhus; i den senere Middelalder forlængedes Skibet mod V., og der opførtes et Taarn, alt af røde Tegl. Indbygningen af Skibets Hvalvinger og Korbuens Omdannelse er muligt fra s. Tid. Koret har beholdt sit Bjælkeløft (dog forskallet og gibset). Det Ydre er istandsat c. 1870. I det Indre afdækkedes 1903 Rester af en tarvelig, fra sen Tid stammende Dekoration. Alteret, med Billede af A. Dorph fra 1876 (Jesu Vandring paa Søen), er ligesom Prædikestolen i Renæssancestil; Sandstensdøbefont af skaansk Type med Palmefrisse paa Kummen. I Korets Nordvæg Marmortavle til Minde om Præsten, Mag. Ole Bagger, † 1759; smstds. Gravsten over Præsterne Morten Nielsson, † 1611, og Mads Madsen, † 1652, lagt af deres Enke Anna Pedersd. I Taarnets Nordvæg sort Marmortavle over Jens Rostgaard, Amtsskriver paa Kronborg, † 1715. — Paa Kirkegaarden Gravsten over Auditor Povel Edv. Rasmussen, † 1860, Komponisten til „Danmark dejligst Vang og Vænge“. — Boyes Digt „Kirkekl. i Farum“ skal grunde sig paa en virkelig Begivenhed. — Til Farum knyttes mange Minder fra H. V. Kaalunds Liv.

Farumgaard er en gammel Hovedgaard. 1372 nævnes Gerardus Jacobi de Faaroom og senere Karine Olufsdatter af Farrum; men alt dengang tilhørte Gaarden Roskilde Bispestol. I over 100 Aar besad Slægten Rosengaard dette Len, nemlig 1457-72 Ridderen Jens Tetzesen, 1496-1519 Tetz Jensen og Enken Alhed Urne; 1527 fik Jørgen Rosengaard Farum og Havelse Hovedgaard i Forlening af sin Morbroder Bisp Lage Urne; 1532 blev han ihjelslaet af sin egen Broder; men Moderen Fru Alhed synes at have beholdt Farum, hvor hun døde 1544. Senere havde Farum mindre fornemme Lensmænd, 1549 Kongens Dørknægt Claus Fontein, 1564 Kongens Køkkenskriver Jens Sørensen og senere s. Aar hans Hofapoteker Hans de Hund. Efter Danske Atlas (VI, 20) skænkede Fr. III Farumgd. til Biskop Hans Svane som en Lystgaard. Den ejedes 1667-75 af Kmhr. Fr. v. Vittinghof, derpaa en kort Tid af Højesteretsassessor Vitus Bering, saa af Adam Levin v. Knuth, der 1693 solgte den til Prof. Povel Vinding, af hvem den ovenn. Jens Rostgaard fik den tilskødet 1704; han lod 1705 den nuv. trefløjede Hovedbyggn. opføre af Sorgenfris Bygmester Fr. Dieussart; efter Rostgaards Enkes, Else Iversdatters, Død 1741 solgtes F. til Joh. Lor. Carstens (adlet som Castenskiold), som 1743 solgte den til Søren Jensen Elsegaard, hvis Dødsbo 1759 solgte den til Hofmedikus, Dr. Joh. Piper, som s. Aar afhændede den for 10,200 Rd. til Greve Chr. D. Reventlow, af hvem den 1768 solgtes til Ritmester Fr. v. d. Maase († 1774), hvis Enke solgte den 1776 til Svogeren Andr. Hauch; fra ham gik den 1782 for 18,000 Rd. over til Agent Ch. Selby, som 1785 solgte den for 15,000 Rd. til Gross. Søren Kiærulff. Af de mange senere Ejere nævnes cand. jur. J. Lowson 1792-98, Amtsforvalter J. Rested til 1805, Hofjægerm. Peter de Svanenskjold, der købte den for 37,000 Rd. og døde 1827, senere Generalmajor J. H. Fensmark († 1871), i hvis Families Eje den var til 1886, derpaa Etatsraadinde Suhr, der 1888 solgte den til Kmhr. Jac. Scavenius, som lod den bestyre af Sønnen Per Sc.; 1892 solgtes den til Jægerm. E. Sehested, som 1906 solgte den for 350,000 Kr. til et Aktieselsk., og nu er den under Udstykning (Hovedbygningen med Haven og et Stykke af Skoven ejes af Fru Mozart Jensen). (Se Hist. Medd. om Kbhvn. IV p. 585, og P. A. Pedersen, F., et Bidr. til Gaardens Hist., i „Fra Frdb. A.“ 1909).

Farum Sø, der har Tilløb fra V. gennem Mølleaa og Afløb gennem Fiskebæk mod Ø. til Fure Sø, er meget fiskerig og har tidligere været kendt for sin Gaasejagt, der ofte drevs af Kongerne; Vildgæssene udrugedes paa Søens to smaa Holme *Svaneholmen* og den høje skovbevoksede *Claus Nars Holm* (c. 0,5 ha). Om Holmen beretter Sagnet, at Vald. Atterdag gav sin Nar Claus den, da han engang i et ubesindigt Øjeblik havde lovet ham en af de danske Øer; Claus indbød da Kongen engang paa Aalesuppe, og da Kongen kom, bad Claus ham om selv at søge Aalene i den Suppe, der i saa rigeligt Maal omgav Øen, og svarede, da Kongen ikke var tilfreds med dette Traktement: „Som Øen saa Kosten“.

Paa Farum Præstegd.s Mark nær Søens Vestende er fredlyst en Gravhøj, *Gretteshøj*, med en forlængst udgravet Jættestue. Desuden kendes i Sognet et Par andre Jættestuer og nogle Dysser, de fleste dog nu sløjfede. I Lillevang er der paa jævnt, temmelig højtliggende Terræn en Gruppe af 8, til Dels velbevarede Gravhøje, den anseligste c. 5 m høj. — I S. laa tidl. *Bodelstrup* (c. 1370 Bothelsthorp), hvor Roskildebispens ejede Jord.

Horns Herred.

Sognene: Gerlev, Draaby, Skuldelev, Selsø, Skiby, Kyndby, Krogstrup, Ferslev, Vellerup, Orø (Bybjærg).

1584.

Horns Herred er det tredjemindste i Frederiksborg Amt og bestaar af en Halvø, der skyder sig ud mellem Isefjord og dens Arm Roskilde Fjord, samt af de to Øer Orø, i Isefjord, og Eskilsø, i Roskilde Fjord, med nogle smaa Holme. Mod S. begrænses Herredet af Volborg Herred i Københavns Amt. Herredets største Længde fra N. til S. er henved 26 km, medens Bredden skifter fra 4 til 13 km. Henved 10% er dækket med Skov. Jorderne er i den sydl. Del højtliggende, men ikke meget bakkede; mod N. er de lave; dog er Færgelunden og Omgivelser et stærkt bakket Terræn.

Den nordl. Del af Herredet er meget frugtbar, medens der mod S. findes store Strækninger af lette, til Dels meget simple Jorder. I Gnmst. gaar der 10½ Td. Ld. paa 1 Td. Hartk. Det saml. Areal udgør 19,063 ha (c. 191 km²), deraf Vandarealet 197 ha. Ager og Engs Hrtk. samt det halv. Skovskyldshrtk. udgjorde 1/1 1905: 2907 Td. Folketallet var 1/2 1916: 8058 (1801: 5216, 1850: 7812, 1901: 8147). Herredet danner i gejstlig Henseende eet Provsti med Ølstykke og Lyng-Frederiksborg Hrdr. (se p. 133).

Horns Herred, i Vald. Jordeb. kaldet *Hornshæreth*, hørte i Middelalderen til Sjællands Medelsyssel; senere hørte det til Abrahamstrup Len, som 1660 deltes i Jægerspris Amt, der omfattede de to nordl. Sogne Draaby og Gerlev, og Abrahamstrup Amt, de øvrige Sogne; det første lagdes 1681 til Frdb. Amt, det andet 1675 under Roskilde Amt og blev først ved Res. af 2/9 1808 forenet med det øvrige af Herredet under Frdb. Amt. — Paa Halvøen laa forud den store Skov Hornsved, der hørte til Krongodset (1231: Hornswith), og dækkede store Dele af Herredet; endnu 1577 nævnes den.

Efter sin Form og Beliggenhed ved Vand var Herredet i Oldtiden en vigtig Bostavn. Allerede i den ældre Stenalder, da bl. a. Selsø og Nordenden af Draaby S. var Øer paa Gr. af den da 3,5-4 m højere Vandstand, befolkedes Kysten, hvad Forekomsten af Skaldynger viser. I den yngre Stenalder bredte Bebyggelsen sig videre ind; dette Kultursnit har efterladt sig et stort Antal Stengrave, langt over 100, og fra Stenalderens Slutn. og især fra Bronzealderen kendes Pladsen for henved 650 Gravhøje. Oldtidsminderne forekommer mest i Ferslev og Draaby S., navnlig i disses vestl. Del paa Højdedragene ud mod Isefjord. Skuldelev og Skiby S. har derimod et mindre Antal Oldtidsminder, og paa Orø synes saadanne fra Stenalderen at mangle. Baade Stengrave